

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

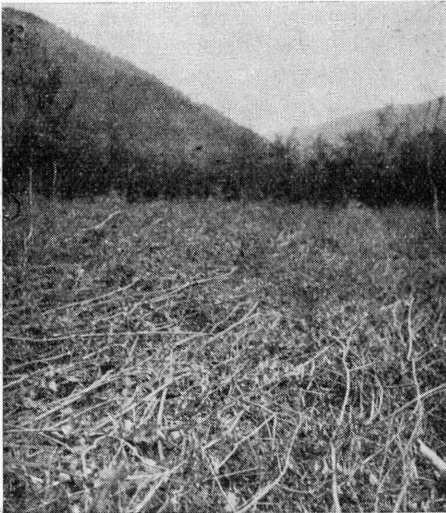
Az égetőgazdálkodás emlékei a kárpáti ukránoknál

A Keleti és Északi Kárpátokban még élnek az égetéssel való szántóföldnyerés emlékei. Korábbi Lápos völgyi közlésemet (Néprajzi gyűjtőúton, Debrecen, 1956. 47. l.) néhány kárpát-ukrajnai adattal egészíthetem ki, amelyeket még 1943-ban a Latorca völgyében Hanykovicza falu határában gyűjtöttem.

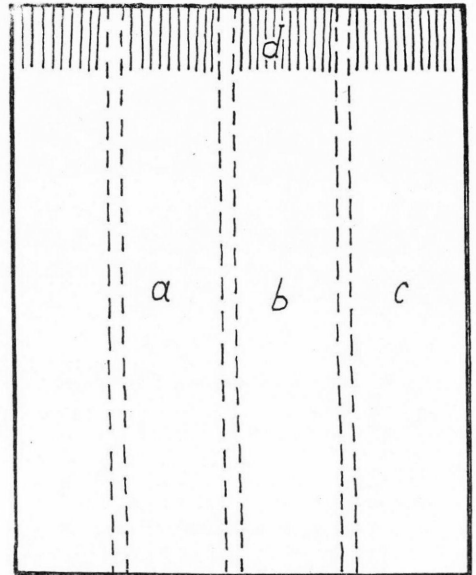
A földművelésre kiszemelt területen a fákat tavasszal, általában márciusban kivágják, a fatörzsekről az ágakat levagdadják, a gyökereket kiszedik. A fák ki-döntésének ideje függ a hóolvadás megindulásától. Alacsonyabban fekvő részekben a hó hamarabb olvad, s ezért előbb kez-dhetnek az irtást is, mint a magasabb hegyi területeken. Újabban az irtás után a nagyobb, értékesebb fatörzseket kihordják az égetendő földről. Az égetés tavasz-szal történik, de égetnek nyáron is. A La-

torca völgyében égetésre előkészített, el-terített ágakkal fedett földet augusztusban láttam (1. kép).

A levagdalt ágakat, kiirtott bokrokat egyenletesen elterítik a földön és azután száradni hagyják. Ha az ágak megszárad-tak, hozzáfognak az égetéshez. A föld egyik keskenyebb végére szalmát szórnak, s ezt gyújtják meg, hogy az ágak hamarabb lángra kapjanak. Az ágakat *kočerha* nevű, szénvonóhoz hasonló eszközzel igaz-gatják, s ezzel húzzák, terítik szét a hamut. Szokásos volt a század elején, hogy az ágakkal leterített földet két-három széle-sebb részre felosztották, és a részeket sor-ban egymás után égették ki. Egy-egy

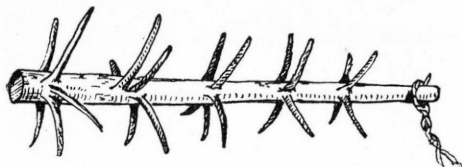

1. kép. Égetésre előkészített, ágakkal leterített föld. Hanykovicza, Kárpát-Ukrajna. GUNDA Béla felv. 1943.

2. kép. Az égetés rendszere: a, b, c csíkok az égetésre kijelölt sávok között, d szalma-réteg. Hanykovicza, Kárpát-Ukrajna.

kiégetett sávnak *vatra* a neve, s így van első, második, harmadik *vatra*. Égetésnél, hogy az egyik *vatraból* át ne csapjon a tűz a később égetendő mellette levő föld-darabba, az egyes sávok között egy keskeny csíkot nem szórnak be ágakkal, s így a tűz oldalra való terjedését megakadályozzák, s lehetővé teszik az egyenletes égetést (2. kép). A csík azonban mégsem marad kiégetetlen, mert ha a mellette levő következő csíkot égetik, parazsat húznak rá.

3. kép. Lecsonkolt fenyőtörzsből készült borona. Hanykovica, Kárpát-Ukrajna.

A kiégetett földet a következő tavasszal felkapálják és burgonyát vetnek bele, esetleg kölest. A második évben zabot vagy rozsot, a harmadikban burgonyát, kukoricát s esetleg a negyedik évben ismét rozsot vetnek a földbe. A rozs, zab magját tavasszal szórják el, s azután az asszonyok, a férfiak bekapálják. Hegyes, lejtős területen a földet sohasem szántják, mert az eső lemossa a földet a hegyoldalról. A har-

madik-negyedik év után a kiégetett földet több éven át kosarazással trágyázzák, és legeltetik vagy kaszálónak használják. Gyakran tíz éven át bevetetlenül áll a már egyszer kiégetett és néhány éven át használt föld. Ha újból vetni akarnak bele, szükség esetén újból kiégetik, megkapálják s burgonyával kezdik a vetést.

Az elvetett zabot, rozsot, az elszórt kukoricát primitív boronával boronálják be. Ez a borona (ukrán *boroná*) nem más, mint lecsonkolt fenyőtörzs (3. kép). Az elejére gúzzsal tézslát kötnek és szarvasmarhával vontatják. Ez az egyszerű eszköz SERZPUTOVSKIJ A. és mások közléséből jól ismert az etnográfusok előtt.

A fentiekhez nem kívánok kiterjedtebb megjegyzéseket fűzni, inkább csak az értékes adatokat rögzíteni. Csupán még egy kevésbé ismert magyar forrásnak az adataira hívom fel a figyelmet. BALLAGI G. 1893-ban a zempléni ukránokról a következőket írta: „A zboji vagy a krivai orosz kora tavasszal hozzáfog az uraságtól kapott cserjés kiirtásához s júniusban az akkor már meglehetősen kiszáradt fákat és gallyakat fölglyújtván, az ekként hamuval megtrágyázott földet, az ún. pászukát tatárkával, borkölessel veti be” (BALLAGI G.: *Zemplén megye*. Budapest, 1890. 19. l., l. még a Dolha környéki égetést: NÉ XVI. 1915. 140. l.)

GUNDA BÉLA

Népi halászat Konyáron

A múlt század közepén megindult, s azóta folyamatosan végbemenő csatornázás a Berettyóba meg a Körösökbe vezette azt a sokfelől eredő patakot, eret, tocsogót, néhol jelentős tavat alkotó víztömeget, mely egykor Bihar megyében a Sárrétet uralta. A földrajzi környezet változása magával hozta a lakosság életformájának átalakulását is.

Konyár ma Hajdú-Bihar megyében fekszik, de a múlt század második feléig Bihar megye sárréti járásához tartozott közigazgatásilag. A község egy természetes, nagyjából kör alakú emelkedésen kezdett települni. A dombot keletről a Kék-Kálló folyta körül, mely ma csatorna, de száz évvel ezelőtt még alig lehetett meghatározni folyását, mert számtalan érre, kiöntésre és mocsárra tagolódott. Része volt az ősi Sárrét északi szegélyének, melyben békében élelmet, veszedelem idején menedéket talált az itteni nép. A régi házak bontásakor hüvelyk vastagságú, két öles

veresnád kerül le a tetőkről a hajdani nádasok utolsó emlékeként. A község lakosai a helyi hagyomány és emlékezet szerint mindig földművelők és állattartók voltak, de máig kedvelt foglalkozásuk vagy inkább szórakozásuk a halászat. A falu határának vadvizeit halastóként hasznosították. A középkori okiratokban megnevezett „halászó vizek” a földesúr használatában levő vadvizeket jelentik.¹ Ezek a halászó vizek, vadvizek, árterületek, a konyári határ jelentős része, egészen a múlt század végéig megmaradtak.²

¹ Az első ilyen adat a CHYRE-családnak 1479-ben kelt osztzkodási okiratában van, mely a rétek, kaszálók, művelt és műveletlen földek mellett feltüntet a halászó vizeket is (Országos Levéltár D1 17817, 30220).

² Az 1620-ból való iskolarektori díjlevél egyik tétele így szól: „Elegendő nád főtteni” (A Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen. Egyházmegyei jegyzőkönyv 1615-től kezdődőleg, 433. l.). — Száz évvel később egy 1714-ben készült határleírásban ezt olvashatjuk: „Meglehető hely volna, de rettenetes Ország uttyában vagyon. Határjokat amennyire volna s, de a víz igen fölvetette... a kis Fehértó halá-